

УДК 130.2:78.03:785:072.1

Ірина Юріївна КЛИМОВИЧ,

студентка

Житомирського державного університету ім. Івана Франка;

Науковий керівник – А. М. Чернишова,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецької освіти

Житомирського державного університету ім. Івана Франка;

Науковий консультант – І. Є. Копоть,

директор народного музею Бориса Лятошинського,

кандидат мистецтвознавства, доцент;

Житомир, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5675-1984>

МИТЕЦЬ І ВІЙНА: ТРАНСЦЕНДЕНТНЕ В ТВОРЧОСТІ БОРИСА ЛЯТОШИНСЬКОГО

Актуальність дослідження. Війна завжди була однією з найгостріших випробувань для людства. Етичне ставлення до сутності та навіть самої можливості війни визначає аксіологічні виміри цивілізації.

На долю геніального українського композитора Бориса Лятошинського випало жити й творити в першій половині ХХ століття. Його юність припала на роки Першої світової війни, зрілість – на часи Другої.

Як людина, вихована на ідеалах гуманізму, композитор сприймав війну як вселенське зло. Водночас він, як митець філософського масштабу мислення, геніальний композитор-симфоніст, розумів необхідність знаходити можливість художньо втілити в творчості проблему боротьби добра і зла, що є гранично узагальненим змістом симфонії як жанру. Провідною темою Першої та Третьої симфоній, також «Українського квінтету», який вважають «симфонією для п'яти

інструментів» є війна як одне з «обличь» зла. Добро ж, на думку митця, – долання зла усіма доступними людини способами.

Мета цієї роботи полягає в тому, простежити взаємозв'язок між особистістю митця та чинниками, які впливають на його творчість. «Фокусом» цієї статті є світові війни в життєтворчості Бориса Лятошинського.

Виклад основного матеріалу. Перша і Третя симфонії Бориса Лятошинського, а також «Український квінтет» – найбільш яскраві твори, які втілюють тему війни. Перша симфонія була його дипломною роботою, писалася під час воєнних дій і була, до речі, одним з нечисленних творів, написаних європейськими композиторами на той час – жахіття війни виявилися настільки важкими, що композитори, образно кажучи «замовкли», не будучи в змозі взятися за перо. «Український квінтет» створювався під час евакуації в Саратов в період Другої світової війни. Багатостраждальна Третя симфонія побачила світ вже після війни як рефлексія пережитого [1].

В таких випробуваннях на митця покладається особливе завдання, ключем для розуміння якого може стати категорія трансцендентного. Термін «трансцендентний» вживався у філософії Канта для характеристики ноуменів, тобто речей-у-собі, які хоч і проявляються у світі феноменів у вигляді відомих нам явищ, але не можуть самі бути сприйняті в чуттєвому (емпіричному) досвіді, про їх існування ми дізнаємося лише умоглядно [2].

Близьким до трансцендентного є поняття трансцендентального. Спочатку воно характеризувало область абстрактних розумових категорій (таких як річ, суще, істина, добро тощо). Тобто трансценденція — це стан свідомості, за якого людина долає обмеження фізичного існування і згідно з деякими підходами стає навіть незалежною від фізичного світу. Тригером для відокремлення "Я" можуть слугувати різні фактори. Для Бориса Миколайовича Лятошинського таким тригером стала війна, яка спрямувала його творчість на розв'язання найскладніших проблем людства, які конкретизувалися в реаліях повсякденного життя. Саме тому написані твори настільки резонують

зі слухачем. Вони розглянуті з різних сторін, описані з надзвичайною точністю і розумінням. Без конкретного погляду на конкретну війну [3].

Митець думає, діє, переживає «усі болі світу», виходячи за межі реальності, яка існує навколо нього, дає суспільству можливість в художньому переживанні усвідомити дійсність та дійти до вищої точки морального впливу мистецтва на людину – катарсису.

Творчість Бориса Лятошинського є втіленням та одним з найкращих взірців аксіологічної функції музики не тільки в українській, а й світовій культурі. Як людина, він разом із суспільством переживав усі труднощі воєнного часу: замерзав від холоду в евакуації, стояв у чергах за хлібом, писав при каганці. Як митець, відчував обов'язок, втілити те, що тільки він може зробити. Як громадянин мусив обстоювати свої моральні принципи попри «ідеологічні лещата» та репресії. Такі часи ми називаємо «несприятливими». Однак саме вони є випробуванням на «справжність», яке проходять тільки митці, наділені даром відчуття трансцендентності своєї місії, попри конкретні обставини життя [4].

Висновок. Аналіз творчості Б. Лятошинського з позицій категорії трансцендентного дозволяє здійснити нове прочитання симфонічної творчості обох воєнних періодів в обставинах, які зрозумілі сучасному слухачеві.

Список бібліографічних посилань:

1. Копиця М. Д. Симфонії Б. М. Лятошинського: Епоха, колізії, драматургія. К., 1990.
2. Zinn H. Artist in Times of War: seven stories press. New York, 2003.
3. Гомон Т. Муза и Борис Лятошинский: Рейнгольд Глієр – Борис Лятошинський. Життя і творчість у контексті культури. Житомир, 2014.
4. Епістолярна спадщина: у 2 т. Т.1: Борис Лятошинський – Рейнгольд Глієр. Листи (1914–1956). К., 2002.